

Loğman Rəşidzadə

(əvvəli ötən saylarımızda)

Meditasiya yox təhminlərinə, şaman oyunlarında, dərviş oxumalarında, sufi rəqslərində və s. özünü daha çox göstərir. Yoqlar gözümlə qabağında bardaş qurub oturduğu yerdən bir-iki qarış yuxarı qalxa bilirlər. Düzdür, əslində illüziyadır, gözaldatmasıdır. Amma tamaşaçını inandırma bilirlər. Şaman oyunları o həddə çatır ki, şamanlar dünyanın ən müdrik adamına çevrilir, qarşısındakı insanın üzünə baxıb olub-keçənləri, gələcək taleyini, ağrı-acılarını, xəstəliklərinə qədər bütün biloloji-mənəvi sirlərini açıb-tökə bilirlər. Sufilərin rəqsindəki ən adi hərəkətlərdə təcəllə var və bunu uzun müddət seyr edən hər kəs özünü ayrı dünyada hiss edir. Bəs Vanqa, Messinq, yaxud bu tipli öncəgörelər? Bu da, daha güclü meditativ tərbiyənin nəticəsi deyilmi?

Məsələn, Messinq Kremlə daxil olub yüzlərlə mühafizəçinin nəzarətçinin gözü önündən sakitcə keçərək İ. Stalinin kabinetinə daxil olur. Hamı onu görür, lakin hara getdiyini, nə etdiyini soruşmurlar. Əksinə, hörmət və ehtiramla qarşılayıb yol verirlər. İ. Stalin soruşanda ki, bunu necə etdin? Cəvab verir: çox adi şəkildə. Sadəcə, hər nəzarətçinin yanından keçəndə onun üzünə baxıb: "Mən Beriayam", -deyə pıçıldayırdım. Bəli, əsl təlqindir. Bu, özünütəhqindən özgələrə təlqinə yönələn bəsirətdir, başqa sözlə hipnozdur. Öz daxili düşüncələrində özündən Beriya obrazı formalaşdıran öncəgören bunu müxtəlif siqnallarla, mediatif impulslarla qarşısındakılara ötürür və beləliklə də öz şüurunda yaratdığı surəti, şəkli başqalarının şüuruna köçürür, yerləşdirir. Və bu təhtəlsüür əlaqə real həyatın pozitiv sərhədlərində bir-birini tamamlayır. Şüuraltı inam illüziyanı reallığa çevirir. Heç təsadüfi deyil ki, Stalin-Messinq əməkdaşlığı və tandemi zamanında SSRİ-dəki bir çox sosial müşküllərin, siyasi problemlərin həlli yolunda, son anda mühüm təsir rıçağına çevrilmişdir.

Əslində eyni halı adi insanlar da yaşaya bilər. Bu, sadəcə mürəkkəbə gedən adi məşqlərdən başlayır. Hər şeydən öncə, güclü iradə olmalı, özünütəhqinləri yaşaya bilməli-sən. Ən primitiv variantda gözüünüzü yumub içinizə çekilin, görün nə halətlər baş verəcək. İçini, daxilini təmizləmək, ru-

hunu tərbiyə etmək, eləcə ən sadə meditasiyadan keçir.

Ən məşhur və populyar magik vasitələrdən biri spriptisizm, okkultizm - ruhlarla oynamaq, ruhlarla məşq etməkdir. İnsanlar müxtəlif seanslar keçirir, ruhları çağırır, sorğusuala tutur, özünə lazım olan (məhz lazım olan) informasiyaları alır, ruhi tarazlıqlarını bərpa edirlər. Spriptisizm, ruhla oynamaq, rəsonans aləmdən uzaqlaşaraq ruhi təcəlləyə yükləmək, özü özüyün virtual bir dünya yaratmaqdır. Başqa sözlə, spriptisizm mistik bir dünyaya qovuşmağın metofizikləşməsidir. Bu da büsbütün, başdan-başa illüziyadır, real həyatın xəyalıdır, başqa sözlə, ümumiyyətlə, real həyatdan uzaqlaşmaqdır. Bu, şirin bir rəya kimi dadlı və ləzzətlidir. Axi, yalan həmişə ləzzətli olur, həzz verir.

Spriptisizm o qədər cəlbedici prosesdir ki, dünyanın ən ağıllı, uzaqgörən, istedadlı adamları belə, ondan yan keçə bilməmişlər. Şerlok Holmsun məşhur müəllifi Konan Doyl, məhz belə qurbanlardan biri olmuşdur. Konan Doyl gənlik illərində spriptisizmə meyli etmiş, sonralar tez bir zamanda bu cazibəli və şirin olduğu qəddər də təhlükəli vərdişdən uzaqlaşmışdır. Qərribə burasıdır ki, yazıçı yaşa dolduqdan sonra, ahi vaxtlarında buna qəlbən bağlanır. İş o yerə çatır ki, yazıçı, hətta xristianlıqdan imtina edərək spriptisizmi yeni din elan edir. Dünyəvi və səmavi harmoniyanı, insan qəlbənin və mənəviyyatının xilasını ruhlarla rabitədə, onlarla söhbətləşmələrdə və yaxud sövdələşmələrdə görür.

Spriptisizm insan ruhunun müstəsna halı, ruhi-emosional və psixoloji təbəddülatlarıdır. Bu illüziya və təhtəlsüür gerçək həyatın problemləri, çətinlikləri, ağrı-acıları fonunda şirin və cazibədarlıq. Bəlkə də bu halı yaşamaq üçün son dərəcə fərqli, müstəsna ruhi-emosional və psixoloji parametrlərə malik olmaq lazımdır. Adi insanlar belə halı yaşamaqdan çox uzaqdırlar. Bunun üçün təbii ki, xüsusi daxili məziyyətlər, ruhun özəl ölçüləri, təcəllə anı, yüksəliş hədləri tələb olunur. **Görünür, ilk vaxtlarda gənc Konan Doyl spriptisizmdən uzaqlaşmaq la psixi pozğunluqlardan qaçmışdır. Ahi vaxtlarında isə, əksinə, real dünyanın əzab-əziyyətindən xilas olmaq, rahatlıq və aram tapmaq, ruhi pozuntularını sahmana salmaq üçün yenidən bura üz tutmuşdur... Bunu özündənqaçma, özgələşmə**

anına bir nümunə kimi qəbul etmək olar.

Spriptisizm ötən əsrin 70-80-ci illərində Bakıda da maraqlı əyləncəyə çevrilmişdi. Medium deyilən xüsusi adamlar bu işlə məşğul idilər. Axi, ruhlar hər adamın çağırışına gəlmirlər. (Bəlkə də burada mistik olduğu qədər də sirli bir həqiqət var). Seanslar qaranlıqda keçirilirdi. Şam yandırıldı, nəlbəkini ağız üstə çevirildilər, sonra nə hoqqadan çıxarıldırsa, nəlbəki qabaqcadan hazırlanmış həflərin üstü ilə öz-özünə hərəkət edir və guya suallara cavab verirdi. Axi ruhlar işarə vurur, danışa bilmirlər.

Onların diliylə həmin mediumlar danışdı. Təbii ki, şərhlər onların istəyinə, həm də münsif olan hər kəsin arzusuна uyğun yozulurdu. Bu seanslardan sonra ruhların kiməsə kömək elədiyini görmədim. Lakin bu vasitə ilə yaxşı pul qazananların şahidi oldum.

Bu cür oyunların ən ibtidai variantına və deyim ki, daha səmimiyyətinə uşaq vaxtı kəndimizdə rast gəlmişəm. Qonşumuz Dursun nənə (ona kənddə yad da, doğma da Dursun nənə deyirdi) ipək kimi yumşaq, mehriban qarıydı. Kəndin də mediumu o hesab olunurdu. Adətən qaş qaralıb, şavaxt çökəndə onların həyatında camaat qaynaşırdı. Kənd camaatının təsəvvürünə görə ruhlar, adətən, bu vədə yer üzünə enir və fəallaşırlar. Dursun nənə ruhları çağıraraq söhbət edər, onu ümid yeri bilənlərin dərindən çarə qıldırı. Onun qərribə ruhçağırtma prosesi vardı. Adi ipdən bənnaların işlətdiyi şaqula oxşayan dəmir asmışdı. Həmin ipi uzun müddət əlində saxlayıb (buna kənddə iy sallamaq deyirdilər) dilinin altından müxtəlif dualar vird eləyə-eləyə ruhları çağırırdı. Bu anlarda onun üzündə qərribə bir gərginlik yaranır, boyun-boğazını tər basır, bəzən bayılmaq dərəcəsinə çatırdı. Gecə yuxusunu qarışdırıb pis yatanlar, qəlbənin şəkli damanlar, işi tərs gətirənlər, bir yeri ağrıyanlar hamısı ona pənah gətirərdi. O da iy sallayıb zikr eləyəndən sonra hərəyə bir söz deyərdi: "Səni babavun ruhu tutmuşdu, açdım, səni böynənövün ruhu tutmuşdu, razı saldım, sən də bir yasin oxut, onun ruhunu şad elə, yol gözləyənin var, ya get baş çək, ya ismaric göndər, sənin boynunda qurban var kəsdir, borcundan çıx" və sair və ilaxır... Deyim ki, çoxları Dursun nənenin ruh oyunundan elə bil şəfa tapır, dirçəlir, sanki yenidən doğulurdular, inanır. Görünür, bu-

İnsanlar həqiqət yox, onları yaşadacaq illüziya axtarırlar.

Anais Nin

tün bunlar inamdan, özünütəhqindən qaynaqlanırdı.

Bəli, insan, lazım gələndə, ruhlarla da əylənir, onlardan istədiyini almaq üçün min oyundan çıxır. **"Lakin ruhlar da insanları aldada bilirlər. Əslində, kim olduqlarını gizlədib yalan danışa bilirlər. Bəzən də yalandan daha təhlükəli olan həqiqəti faş edə bilirlər. Bəyən həqiqəti bilmək doğrudanmı həmişə belə faydalıdır, vacibdir?.."** (Franko Kardini, italyan yazıçısı).

İçimizdəki zaman

Bütün hallarda həyatı fəaliyyətimiz və çabalarımız zaman içində, konkret zaman çərçivəsində reallaşır. Yaşayırıq, çalışırıq, vuruşuruq, sevirik, sevirik, nifrət edirik; hər bir həyatı gərçimizdə zamanı yaşadıırıq. Bəli, biz maddi dünyamızda bəlli bir zaman içindəyik. Daxilimizdə isə başqa bir zamanla baş-başaıyırıq. Rasional zaman nə qədər idarəolunan, nə qədər şərtidirsə, virtual, içimizdəki zaman bir o qədər mütləq və idarəedəndir. Bu iki zaman hərdən bir-birini tamamlaya-tamamlaya, bəzən bir-birinə zidd çıxır-çıxır, bir-birini inkar edə-edə ömrümüzün təyinatına çevrilir. Bəzən də dilemma qarşısında qalırıq: zaman bizi idarə edir, yoxsa biz zamanı?.. Rasional zaman nəzəri cəhətdən idarəolunan, yaxud nəzarətdə saxlanıla bilən prosesdir. Maddi zaman mütləq olduğu qədər də şərtidir. Onun hətta sxemini, hərəkət trayektoriyasını, başqa sözlə, yol xəritəsini də biz cızırıq. Biz onu aylara, illərə, günlərə, saatlara bölürük, vaxtın məqamlarını təyin etməyə çalışırıq və öz ələmimizdə zamanı sanki idarə edir, öz iradəmizə təbə edirik. Bu bölgülər özü də nisbi və şərtidir. İlin 360 gündən ibarət olması mütləqdir? Hətta, belə bir fikir də var ki, illər ötdükcə zaman paktik mənada talanır, tükənir. Və Yer kürəsi itirə-itirə gedir. "Ömər Xəyyam əfsanəsi" filmində Ömər Xəyyam Məlik şahə astronomik hesabat verərək deyir: "Hər 3440 ildə bir gün itiririk". Buna hansı məntiqə yanaşırıq?.. Yaxud, dünyanın bir qütbündəki vaxt ölçüsü, digər qütbüylə niyə üst-üstə düşmür və s. Şübhəsiz, bütün bu məsələlər indi orta statistik məktəbliyə də məlumdur. Bütün bunların təbiətdən qaynaqlandığını elm çoxdan sübut edib. Yer planeti Günəş siste-

minə daxildir. Bütün astronomik vahidlər, zaman və vaxt bölgüləri Yerə Günəş ətrafında dövrətmə əmsalı üzərində qurulur. Bu, mütləqdir?.. Təbii ki, hökm vermək olmaz. Elm, hələ ki, bu həddə qədər gəlib çatıb. Belə təbii suallar yaranır: Qalaktikanın Günəş sistemindən kənarda yerləşən subyektlərində bu anlayış necə həll oluna bilər? Bu subyektlərdə bizim düşüncəmiz tərzində zaman anlayışı, ümumiyyətlə, varmı? Bir göz qırpmında peyda olub eyni sürətlə də gözədən itən uçan boşqabların zaman ölçüləri hansı sistemlə, hansı vasitələrlə müəyyənləşdirilməlidir?.. Məişətimizə çoxdan daxil olmuş avtomobilin, qatarın, təyyarənin, raketin zaman ölçüləri necə?.. Yaxud, yuxulardakı zaman, insan fikrinin bir saniyədə yüz illərin o tayına səyahətinin mistik ölçüləri nə cür, hansı formada qavranılmalıdır?...Zaman haqqında fikirlər konkretdirsə, fundamental elmi əsaslara söykənirsə, dünya nə üçün zaman bölgüsünə münasibətdə vahid rəyə gəlib çıxıb bilmir? Eraları bir-birindən ayırıraq (bizim era, bizim eradan qabaq), hər kəs öz təqvim qrafikini fəkiləşib hesablamalı onunla aparır: Qərbdə miladi, Şərqdə hicri tarixi. Qədim yəhudi, Misir, Hind, Çin hesablama metodları bir yana, dünyanın elə yerləri var ki, bu qaydalar arxaiik tayfa, qəbilə ənənələriylə icra olunur.

İnsanlar bütün düşüncələri və uyğun elmi fikirləri həmişə, istər-istəməz bioloji zamanın parametrlərinə uyğunlaşdırmağa cəhd göstərmişlər. Amma buna nail olmaq çox vaxt uğurla nəticələnməmişdir. Bəzən bu çabalar paradokslarla izlənməmişdir. Bir sözlə, biz bioloji zamanı ram edə, yaşadığımız maddi zamanı ona uyğunlaşdırma bilməmişik. Bioloji zamanın öz dəyişməz qanunları var və onun ritmini pozmaq qeyri-mümkündür. **Biz nə qədər müşahidə aparsaq da, çiçəklərin açma məqamını hələ də dəqiqləşdirə bilməmişik. Hətta ən həssas cihazlar da bunu, bəzən qeydə ala bilmir. Və yaxud, nə qədər izləsək də, sübh tezəndə xoruz banının vaxtını tutmaqda aciz olmuşuq.** Bu sıranı kifayət qədər artırmaq olar. Görünür, təbiət öz sirlərini bizdən hələ də nəyə görə cəddi-cəhdə gizlətməyə çalışır.

(ardı gələn sayımızda)